

2. AUTISME

2.1 Inleiding

Over autisme is ontzettend veel geschreven. Ik heb ervoor gekozen om informatie te halen uit een bepaalde lezing over autisme die heel kort en bondig weergeeft wat autisme is. Ook heb ik een tekst van de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA) ingevoegd die veel vragen over autisme beantwoordt.

2.2 Autisme als prikkelverwerkingsstoornis - door Henk Algra

2.2.1 Hechtingsstoornis

Sinds 1944 (Kanner) heeft men voortdurend gedacht dat autisme een hechtingsstoornis is. Recent onderzoek wijst veel meer in de richting van een prikkelverwerkingsstoornis. Een indirect gevolg van de bemoeilijkte prikkelverwerking is een hechtingsstoornis.

2.2.2 Hechting: een casus

Een baby van 6 weken oud neemt al integratief waar: hij reageert op de stem en op de mimiek van de moeder. Als de stem van de moeder door een ander vervangen wordt klopt het niet meer: de mimiek blijft hetzelfde en toch raakt de baby zijn aandacht kwijt. Het oogcontact wordt steeds minder. Bij de autist speelt een ander verhaal. Hij let bijvoorbeeld alleen op de beweging van de haren van de moeder. Dat er ook een andere stem bij komt "hoort" hij niet. Het lijkt er daarmee op dat de autist ook gemakkelijker tegen veranderingen kan. Maar bij de overgang van fles/ borst naar vast voedsel zie je bij heel veel autisten grote problemen ontstaan. Een gezonde baby herkent overeenkomsten: mamma houdt mij nog op dezelfde manier vast, praat op dezelfde manier tegen mij, ik zie hetzelfde gezicht: het zit wel goed! De gezonde baby neemt integratief waar: "Oh, dit is eten!" Bij een autist is de waarneming van het zuigen, van de smaak, van de temperatuur, van de houding en van de stem van de moeder vergelijkbaar. En toch: de autist vertoont vaak een zeer grote weerstand tegen deze verandering. Bij de overgang van vloeibaar naar vast voedsel herkent hij het eten niet meer als eten. Hij ontleent onvoldoende houvast aan de combinatie van stem, mimiek, houding en het geven van voedsel. Dit is iets anders, ik ken dit niet: mond dicht. Hij neemt dus niet integratief het eten waar: het proeft anders, maar het zit wel goed... Hij leert in losse stukjes.

2.2.3 Sensatieniveau en presentatieniveau

Wat is het sensitiviteitsniveau? Dat gaat om de prikkels die je ervaart. Wat ervaart de baby van een fles? Dat gaat via de sensorische ingangen: alle zintuigen, zien, tasten, proeven, ruiken, kijken, luisteren. Het sensitiviteitsniveau is het meest basale niveau van ervaren. Sommige autisten blijven qua ervaring op dit niveau steken; ze ruiken overal aan. Een verschil in geur is een verschillende persoon.

2.2.4 Stoornis in de prikkelverwerking op sensitiviteitsniveau

Het is van belang dat we ons realiseren dat ieder kind met zijn zintuigen weer anders op de wereld reageert. Er kan sprake zijn van:

- hypersensitiviteit voor prikkels (bijvoorbeeld zeer gevoelig voor aanraking)
- hyposensitiviteit voor prikkels (bijvoorbeeld verminderd gevoelig voor aanraking)
- predominantie in zintuiggebruik (bijvoorbeeld voorkeur voor ruiken in plaats van kijken)
- hyperselectiviteit voor prikkels (bijvoorbeeld alles met je ogen waarnemen: het lijkt alsof het kind doof is; jongen knipperde zelfs niet met de ogen bij 120 decibel, gehoor werd volledig uitgeschakeld, bleek perfect te kunnen horen)

Wanneer mensen extreem sensitief zijn (of juist een zintuig uitschakelen) heeft dit altijd gevolgen voor het functioneren in een normale omgeving. Bijvoorbeeld: je durft de straat niet meer op vanwege het verkeerslawaai, je gaat niet meer op visite vanwege het geluid van een lepeltje in een kopje of omdat mensen door elkaar praten of je maakt geen wandeling omdat je teveel last hebt van het licht. Bovendien, niet alleen de waarneming verloopt anders vooral ook

de koppeling van de waarnemingsprocessen verloopt anders. Als je geurzintuig niet aansluit op je kijken en denken, heb je veel te laat door dat er ergens brand is. Zie ook het voorbeeld onder paragraaf 2.2.2. Let op: bij 25% van de autisten is vermoedelijk tevens sprake van een gehoorstoornis. Ook visuele handicaps komen vaker voor.

2.2.5 Van sensatieniveau naar representatieniveau

Veel autisten reageren anders op prikkels. Helemaal vreemd is dat niet, want ook “bij ons” zijn mensen die zeer gevoelig zijn voor geluid, voor aanraking, of voor visuele prikkels. Alleen zou je bij autisme van extremiteiten kunnen spreken: bijvoorbeeld iemand die zich 12 jaar lang “doof houdt”.

De ontwikkeling van sensatieniveau naar representatieniveau verloopt als volgt:

- **Sensatie (tot 3 maanden)**
Sommige autisten blijven grotendeels op sensatieniveau steken: ze ervaren prikkels door bijvoorbeeld overal aan te likken. De meeste autisten zien echter ook concrete betekenissen achter de concrete dingen die ze waarnemen. Alleen gaat dat minder snel dan bij andere mensen.
- **Presentatie (3 tot 6 à 8 maanden): betekenisverlening**
Vanaf 3 maanden gaat de baby ook anders waarnemen. Hij ziet het flesje en gaat al bij voorbaat kwijlen: daar heb ik zin in! Het flesje presenteert de melk. Op dat niveau heeft de baby dus “door” dat het object (het flesje) een betekenis heeft: daar zit drinken in.
- **Representatie (vanaf 6 à 8 maanden): je een voorstelling kunnen maken**
Na een half jaar ontstaat de zogenaamde objectpermanentie: iets is er óók als je het niet ziet. Mamma is achter de deur; het speelgoed ligt in de kast. Het kind kan dus een verbeelding in het hoofd opslaan. Als hij het flesje ziet, weet hij: het drinken gaat erin komen. Dit heet: representatie. Pas dan kun je buiten de letterlijke wereld leven (“doen alsof”).

2.2.6 Problemen met betekenisverlening: presentatie en representatie

De vorm wordt door de meeste autisten goed waargenomen. Ze horen onze woorden goed (cliënte Gunilla Gerland), ze zien de hamer goed (cliënte de heer Van Dalen). De vormdimentie van de communicatie is in orde, echter het gaat mis bij de vertaalslag naar de betekenis: de functie dimensie. Het gaat om een probleem met het integratief waarnemen: hoe koppel ik de verschillende informatiestromen die ik binnen krijg aan elkaar? Het gaat dus om de betekenisverlening.

Gunilla Gerland: “Julie spreken een andere taal dan ik kan begrijpen”.

De heer Van Dalen: “Eerst neem ik op sensatieniveau waar, pas daarna komt de betekenis er achteraan”.

Er ontstaan problemen – en dus ook misverstanden – in het toekennen van betekenissen aan:

- objecten: de hamer die niet in de timmerkist ligt
- ruimtelijke betekenissen: hoe kan een activiteitenbegeleider nu in de woning zijn?
- tijdsbetekenissen: als het donker wordt ga je naar bed
- handelingen en gebeurtenissen: naar buiten gaan, daar plassen tegen boom
- communicatie: iedereen een hand geven
- sociale betekenissen: hij kijkt naar mij, dus moet ik praten
- emotionele betekenissen: de zoen in de film

Zie opnieuw ook het voorbeeld onder paragraaf 2.2.2: iets vaster voedsel is geen voedsel.

2.2.7 Betekenisverlening in stappen

Toen de heer Van Dalen op een vreemde plaats een hamer zag liggen, begreep hij absoluut niet (meer) dat dat een hamer was. Hij vertelt dat hij een aantal denkstappen moest maken, van sensatie naar representatie:

- a) dat is een glad ding
- b) dat is een glad en koud ding
- c) ze zitten aan elkaar vast
- d) het is een stuk hout
- e) het is een stuk ijzer
- f) het is een hamer (label)
- g) de functie: bedoeld om te timmeren.

Het zo moeten waarnemen kost:

- a) extra tijd: geef me de tijd!
- b) veel concentratie: leid me ondertussen niet af!
- c) veel psychische energie: laat me af en toe uitrusten!

2.2.8 Controle en controleverlies

Veel gedragsproblemen bij autisten kunnen begrepen worden vanuit het idee van het controleverlies. Ieder mens wil grip houden op zijn wereld. Wij kunnen heel snel onze wereld in kaart brengen, ook als er iets is veranderd. Bij een autist werkt dat anders, hij heeft meer denkstappen en dus meer tijd nodig. De hele wereld kan voor hem instorten als er maar iets is veranderd. Het gevolg is paniek.

In oude gedragsbeschrijvingen over autisme worden plotseling opkomende en oninvoelbare angsten genoemd. Maar hoe zit het werkelijk met die angsten? Ze zijn voor ons oninvoelbaar, tenzij we de logica achter de angsten kunnen achterhalen. Daarbij hangt het ook weer van de sensitiviteit, de dominantie en de selectiviteit af voor welk controleverlies je het meest gevoelig bent. Voorbeelden:

- Matthijs herkent zijn moeder niet meer omdat ze een andere deodorant gebruikt.
- Marieke herkent haar moeder niet meer omdat ze haar haar geverfd heeft.
- Frank herkent zijn vader niet meer omdat de nieuwe schoenen anders klinken op de vloer.

Uit angst voor controleverlies kan ook het counterfobische gedrag worden verklaard: het opzoeken van de dingen waar je bang voor bent. Voorbeelden:

- Peter is erg geluidsgevoelig. Als de timmerman met een boor in de woning komt staat Peter er met zijn neus bovenop. Niet omdat hij het geluid zo plezierig vindt, maar dit is de enige manier waarop hij kan voorspellen wanneer het geluid er zal zijn.
- De Amerikaanse kunstenaar die werd geïnterviewd door Oliver Sachs was als kind vreselijk bang voor het geluid van de CV. Ze tekende vervolgens alleen nog maar thermostaten van de CV.
- In dezelfde film is een man te zien die alle stekkers uit de wereld verzamelt. Als je ze allemaal kent, hoef je niet meer bang voor elektriciteit te zijn.

Als je een fixatie van een autist ziet, is het dus erg belangrijk dat je je eerst probeert in te denken wat de functie van die fixatie is. Als iemand steeds dezelfde vraag aan jou stelt bedenk dan: wat wil hij daarmee zeggen? Wat is de betekenis onder die vraag? Als iemand altijd onderweg naar het activiteitencentrum een paaltje drie maal aanraakt, wat is daar dan de betekenis van? Alle gedrag heeft een betekenis; een fixatie heeft dus een betekenis!

Autisten kunnen helemaal opgaan in bepaalde hobby's. Ze schrijven de hele dag cijfers op, ze tellen alles wat ze tegenkomen, ze weten alles van de Nederlandse Spoorwegen, ze weten van alle van vuurtorens in de wereld hoeveel watt de lampen zijn, ze kennen alle merken koelkasten, ze raken alle paaltjes op het terrein aan, ze lopen altijd drie keer op en neer van de eettafel naar de WC, ze roeren altijd in een kopje totdat jij zegt dat ze de koffie op mogen drinken. Dat gedrag heeft altijd een betekenis.

Stel jezelf drie vragen:

1. kan ik achterhalen wat de betekenis van het gedrag is?
2. is het gedrag een probleem?
3. voor wie is het een probleem?

Als iemand teveel tijd besteedt aan rituelen en hobby's, belemmert dat zijn ontwikkeling. Tegelijk hebben we allemaal (en een autist extra) rituelen nodig om te kunnen "overleven". Om tot een beoordeling van de schadelijkheid van het gedrag te komen is het belangrijk om onderscheid te maken tussen rituelen en dwanghandelingen.

2.2.9 Jacques Heijkoop: sluisen, vullen, overgangen en zelfbescherming

Jacques Heijkoop beschrijft in zijn boek "Vastgelopen" een aantal kenmerken van vastgelopen mensen. Veel van deze kenmerken kunnen op autisten van toepassing zijn:

- sluisen: je sluit een deel van je zintuigen af omdat het anders teveel wordt (bijvoorbeeld: door je vingers kijken, even opkijken of vingers in je oren stoppen)
- vullen: als andere indrukken teveel worden, of als je te weinig voelt, voeg je andere prikkels toe (bijvoorbeeld: brommen, harde muziek aanzetten of schommelen)
- moeite met overgangen: iedere nieuwe handeling kost energie, de overgang naar de nieuwe handeling kost extra energie (bijvoorbeeld aankleden in stapjes)

Heijkoop is van mening dat veel verstandelijk gehandicapten onnodig worden uitgeschakeld. Een groot deel van het probleemgedrag zou kunnen worden verklaard uit het feit dat we hen hun vormen van zelfbescherming hebben ontnomen.

Voorbeeld: Saskia verwondt zichzelf 's winters veel minder vaak dan in de zomer. In de winter heeft ze truien met lange mouwen aan, waar ze in weg kan kruipen.

Opdracht in de omgang met mensen met autisme:

- welke vormen van zelfbescherming zien we in hun gedrag?
 - hoe schakelen we hen "zinnig" in?; hoe voorkomen we dat ze "uitgeschakeld" worden?
- Advies: breng het probleem goed in kaart! Wanneer doet zich het probleem voor? Denk daarbij aan sensorische overprikkeling: waar is Maarten erg gevoelig voor?

2.2.10 Het probleem van de ruimte

Wie wel eens beelden heeft gezien van programma's met autisten, valt het soms op hoe steriel deze programma's zijn. Berend zit in een "prikkelarm" hokje aan een puzzel te werken, links de losse stukjes van een puzzel in een mandje, rechts de puzzel. Als het linker mandje leeg is is hij klaar met zijn opdracht.

Op zichzelf hebben mensen met autisme erg veel behoefte aan overzicht en voorspelbaarheid. De benadering moet vaak "sterieler" zijn dan wij graag zouden willen. Tegelijkertijd kan zo'n voorspelbaar systeem ook weer nieuwe problemen oproepen: de wereld wordt teveel verschaald. Het is een uitdaging om te kijken of er een integratie mogelijk is van de vaak zeer sterk vastgelegde "auti-programma's" (zoals TEACHH) en de visie van Heijkoop. Heijkoop: als je de regel afsprekt, moet je ook de variatie afspreken! Doel van de benadering is het bieden van meer variatie in het bestaan.

Deze vraag dient zich ook aan bij het zoeken naar een geschikte plek. Waar moet Berend zitten als hij een activiteit verricht? Want het is maar de vraag of dat "hokje" voor hem wel de beste oplossing is. Misschien wil Berend juist wel graag overzicht op de gehele ruimte hebben en vraagt hij in feite om een andere plek, waar hij iedereen in de gaten kan houden. Een kleine ruimte kan goed zijn voor autisten (maar is het niet altijd!). Over het algemeen geldt hoe groter de ruimte voor een autist, hoe meer hij in de gaten moet houden, hoe moeilijker het overzicht wordt.

Onderzoeksvraag: wat is voor deze persoon de beste plek? Waar kan hij het meest geconcentreerd werken? Waar komt hij het meest tot rust? (enzovoorts). Je kunt soms op de dagactiviteiten tot heel andere keuzen komen dan op de woning.

Tip 1: hoe lager het ontwikkelingsniveau, hoe meer de activiteit moet zijn gekoppeld aan een bepaalde plaats. Daar waar de vaardigheid wordt (aan)geleerd, wordt hij ook uitgevoerd. Dit tafeltje is om te werken, dat tafeltje is om te eten.

Tip 2: de plek waar iemand in eerste instantie gaat zitten, zou wel eens de best passende plek kunnen zijn.

2.3 Vragen over autisme

Autisme is een niet makkelijk te vatten handicap, zelfs een éénduidige naamgeving aan de stoornis van deze kinderen blijkt geen eenvoudige zaak en is onderhevig aan veranderende wetenschappelijke inzichten. De NVA (*Nederlandse Vereniging voor Autisme*) laat in haar naam duidelijk uitkomen dat het gaat om een spectrum van autistische stoornissen. Wat moet je je bij zo'n spectrum voorstellen? De hieronder beschreven vragen en antwoorden zijn bedoeld om aan ouders, hulpverleners en andere belangstellenden in kort bestek informatie te verschaffen. Ouders worden geconfronteerd met vaak verwarrende naamgevingen. Hoe kunnen zij de naam van de stoornis van hun kind terugvinden in het spectrum van autistische stoornissen? Met name op dit punt wordt meer gedetailleerd ingegaan.

Wat is een autistische stoornis?

- a. Een stoornis in het contact met andere mensen:
Sommigen houden zich volledig afzijdig. Anderen zoeken juist te veel contact, maar het blijft een bizar éénrichtingsverkeer. Voor beide groepen blijven mensen onvoorspelbare wezens, die je niet echt kunt begrijpen of aanvoelen.
- b. Een stoornis in communicatie en taalgebruik:
Velen spreken niet of nauwelijks, anderen praten wel maar op een eigenaardige manier (stemgeluid, woordkeus, veel herhalingen). Sommigen zijn misleidend welbespraakt doch ook voor hen blijft het vaak éénrichtingsverkeer. Allen kunnen hun gevoelens moeilijk onder woorden brengen. Ook het verstaan en hanteren van gebarentaal en mimiek schept voor hen problemen en verwarring.
- c. Een stoornis in het voorstellingsvermogen:
Mensen met een autistische stoornis hebben moeite zich een juiste voorstelling te maken van iets wat niet aanwezig is, van wat er gaat komen of van wat er geweest is. Ze hebben steeds "plaatjes" of eenvoudige teksten nodig om het zich voor de geest te halen. Zij kunnen zich moeilijk ergens op voorbereiden of iets verwerken. Zij hebben geen fantasie of een teveel aan fantasie, waardoor ze meegesleept worden in vaak angstige gedachtespinsels.
- d. Een opvallend beperkt gebied van belangstelling en activiteiten:
Mensen met een autistische stoornis worden vaak slechts geboeid door één of twee voorwerpen, activiteiten of gedachten. Zij blijven hieraan kleven en kunnen in een eindeloos herhalen vervallen van bijvoorbeeld open en dicht draaien van kranen, dezelfde muziek beluisteren, of het steeds maar praten over een bepaald onderwerp bijvoorbeeld landkaarten of dinosaurussen.

Wat wordt bedoeld met het spectrum van autistische stoornissen?

Men noemt het geheel van autistische stoornissen een spectrum, een veelkleurige waaier, om daarmee aan te geven dat een autistische stoornis op heel verschillende wijze tot uiting kan komen. Mensen met een autistische stoornis vormen een bontgekleurd gezelschap, geen autist is het zelfde. De één maakt geen oogcontact, een ander kan dat wel. Men kan stil terug getrokken in een hoekje uren lang blijven zitten, maar het is ook mogelijk dat men zelfs (te) veel op mensen afgaat. In de praktijk kan dit betekenen dat de stoornis van uw kind als volgt wordt aangeduid: Autisme, aan Autisme verwante Stoornis, Syndroom van Asperger, Multiplex Development Disorder (MDD), Pervasieve Ontwikkelingsstoornis Niet Anders Omschreven (PDD-NOS - staat voor Pervasive Developmental Disorder - Not Otherwise Specified) ook wel genoemd A-typische ontwikkelingsstoornis of A-typisch Autisme. Al deze verschillende namen behoren dus tot het spectrum van autistische stoornissen. Wanneer men spreekt van een

"autistische stoornis" wordt één van de vele uitingsvormen bedoeld. Internationaal wordt de aanduiding "Pervasieve ontwikkelingsstoornissen" gebruikt naast de aanduiding "spectrum van autistische stoornissen". Het woord pervasief is echter in tegenstelling tot het woord autisme voor Nederlanders onbekend en moeilijk te vatten. De NVA heeft in overleg met deskundigen de voorkeur gegeven alle bovengenoemde stoornissen wegens hun gelijksoortige grondtoon en gedragsproblemen samen te vatten tot één spectrum van autistische stoornissen.

Wat betekent het woord pervasief?

Pervasief betekent diep doordringend. Het gaat om een stoornis die in het totale ontwikkelingsverloop doordringt. Dat betekent dat behalve de ontwikkeling van sociale relaties en vaardigheid, taal en voorstellingsvermogen, ook de ontwikkeling van motoriek, zelfbeeld, gevoelens, spel, fantasie, begrip van de dagelijkse wereld, eigenlijk heel erg verstoord kan verlopen. Het is van belang te weten dat de naam "Pervasieve Ontwikkelingsstoornis" (PDD) geen diagnose inhoudt, maar slechts een aanduiding van een groep stoornissen is. Hieronder vallen alle bovengenoemde stoornissen, maar ook buitenbeentjes als het Rett Syndroom en de Desintegratieve Stoornis van de kinderleeftijd.

Hoe zit het met de aan autisme verwante stoornissen?

"Aan Autismen verwante stoornissen" blijkt een verwarrende naamgeving te zijn. Het suggereert dat het niet een autistische stoornis betreft. Het gaat in feite om een minder zuivere vorm van autisme waarbij het mogelijk is dat deze stoornis minder scherp en niet op alle ontwikkelingsgebieden is doorgedrongen. Toch hoort ook deze stoornis wel degelijk thuis in het spectrum. De hiermee gepaard gaande problemen zijn eveneens zeer ernstig van aard. Tot de groep aan autisme verwante stoornissen behoren onder andere het Syndroom van Asperger, de Multiplex Ontwikkelingsstoornis en PDD-NOS.

Wat ligt ten grondslag aan alle autistische stoornissen?

Mensen met een autistische stoornis hebben van jongs af aan een stoornis in het functioneren van de hersenen. Informatie die bij de hersenen aankomt wordt niet goed verwerkt. Zij zien, horen, voelen, proeven en ruiken, maar kunnen deze informatie onvoldoende tot een zinvol geheel samenvoegen. Ze nemen de wereld als het ware in losse deeltjes waar. Ze blijven vaak aan kleine onbelangrijke details kleven zonder het geheel te overzien. De betekenis van een bepaald gebeuren ontgaat hen vaak of er worden verkeerde verbanden gelegd waardoor ze niet goed kunnen reageren. In de voor hen onoverzichtelijke wereld zoeken zij orde en veiligheid door zich vast te klampen aan vaste gewoontes. Bij (plotselinge) veranderingen kunnen ze snel in paniek geraken.

Waarom herkent men de autistische stoornis?

Mensen met een autistische stoornis herkent men vooral aan hun gedrag, omdat ze star en "vreemd" doen. Het is moeilijk om normaal contact met hen te krijgen. Een baby lacht meestal niet terug naar zijn moeder, ouderen kunnen zich slecht in iemand anders verplaatsen. Zij zijn vaak uiterst alleen. Meestal is het spelen met kinderen voor hen moeilijker dan de omgang met volwassenen. Indien zij kunnen praten is hun taalgebruik vaak eigenaardig en afwijkend. Mensen met autisme hebben iets eenzijdigs. Hun stemming kan snel wisselen. Zij kunnen slecht tegen veranderingen en hebben te kampen met angstreacties of woedeaanvallen over schijnbaar onnozele kleinigheden. Aan de andere kant kunnen zij juist heel vriendelijk en zuiver overkomen, achterklap of de draak met iemand steken is er voor hen niet bij. Autistische mensen hebben iets onbegrijpelijk en ongrijpbaars.

Zijn autistische mensen eigenlijk bijzonder begaafd?

Autisme komt voor op alle niveaus van verstandelijk begaafdheid. Echter ongeveer 80% van de mensen met een autistische handicap heeft ook een verstandelijke handicap. Zij hebben een dubbele handicap met een dubbele hulpvraag. Aan de andere kant zijn er mensen met een autistische stoornis die verstandelijk hoog begaafd zijn, al is het meestal een eenzijdige begaafdheid (vooral in de exacte vakken) en blijft de sociale begaafdheid ver achter.

Hoeveel personen met een autistische stoornis zijn er in Nederland?

Er zijn in Nederland zo'n 25.000 tot 30.000 mensen met een autistische stoornis (4 maal meer mannen dan vrouwen). Bij lang niet alle mensen is deze stoornis als zodanig vastgesteld.

Is een autistische stoornis erfelijk?

Erfelijkheid kan een rol spelen, wetenschappelijk onderzoek wordt tegenwoordig ook hierop gericht. Doch ook problemen tijdens de zwangerschap of rondom de geboorte kunnen autistische stoornissen veroorzaken, evenals bepaalde stofwisselingsziekten zoals Tubereuze Sclerosis.

Is een autistische stoornis te genezen?

Bij de huidige stand van de wetenschap is autisme niet te genezen. De stoornis openbaart zich binnen de eerste levensjaren en is levenslang aanwezig. Dat neemt niet weg dat een gespecialiseerde behandeling en opvoeding en een voldoende aangepaste omgeving kunnen leiden tot grotere aanpassing en ontwikkeling. Leren leven met je handicap geldt ook voor mensen met een autistische stoornis.

Hoe moet je omgaan met iemand die een autistische stoornis heeft?

Het is belangrijk te zorgen voor een duidelijke en niet ingewikkelde omgeving die hen met begrip, deskundigheid en geduld tegemoet komt. Noodzakelijk is een consequente aanpak en een overzichtelijk dag- en weekpatroon, waarin letterlijk zichtbaar wordt gemaakt waar en wanneer de activiteiten plaatsvinden. Zij moeten de dingen één voor één aangeboden krijgen en één voor één uitvoeren. Dit alles geeft hen houvast in hun leven. Mensen met een autistische stoornis hebben extra persoonlijke aandacht nodig en zijn beter op hun plaats in kleine groepen. Zij kunnen slecht tegen kritiek en hebben veel waardering en sturing nodig. Echter, men dient goed op te letten dat anderen in de directe omgeving (b.v. gezinsleden) voldoende aan hun trekken komen.

2.4 Samenvatting en conclusie

Het is duidelijk dat er veel parallellen te trekken zijn tussen de sensomotorische integratie theorie en het integratief denken en waarnemen waarvan Henk Algra de problemen van autisten duidelijk in kaart brengt. Ik ben van mening dat om een autist verder te kunnen helpen in zijn ontwikkeling, je de ontwikkeling van zijn sensomotorische integratie in kaart zou moeten krijgen. Alleen op die manier kun je er achter komen wat je aan kunt bieden binnen de beleving van de deelnemer, omdat je in kaart hebt gebracht waar hij aan toe is in zijn ontwikkeling binnen de mogelijkheden van zijn sensomotoriek.